

Pilegrimsleden

Bærum

BÆRUM KOMMUNE

Pilegrimsleden til Trondheim

Direktoratet for Naturforvaltning og Riksantikvaren har hovedansvaret for Prosjekt pilegrimsleden. Formålet er å ta i bruk historiske veier og stimulere til friluftaktivitet der natur og kulturopplevelser forenes. Pilegrimsleden er ferdig merket sommeren 1997.

PÅ PILEGRIMSVANDRING

Ikke lenge etter at helgenkongen Olav Haraldsson falt i slaget ved Stiklestad i 1030, ble Nidaros målet for dem som søkte sjelebot ved hans grav. Olav den Hellige ble vår skytshelgen, og hans ry strakte seg langt ut over landets grenser. Langs stier og veifar, gjennom ulendt terreng og høyt til fjells tok folk seg frem til Kristkirken, der skrinet med hans levninger blir oppbevart. Pilegrimsvandringene fikk et stort omfang og varte helt fram til reformasjonen i 1537, kanskje enda lenger.

Vi kan i dag ikke alltid med sikkerhet si hvor middelalderens pilegrimer vandret. Veiene de fulgte var samtidens ferdselsveier, hvor det tidlig var en livlig trafikk. I de dalfører som først ble bebygget, gikk allmannaveien oppe i dalsiden mellom de eldste og største gårdene og fulgte ellers åser og tørre rygger. Dalbunner og våtlendt mark ble helst unngått. Veien var innrettet for gående og ridende. Den tok lite hensyn til stigningsforhold, var målrettet og krysset myrer og andre hindringer framfor å ta omveier.

I bratt terreng førte trafikken og rennende vann til at det oppløste jordsmonnet rant unna og det oppsto et tydelig søkk - en hulvei. I våtlendt mark ble det lagt ned et dekke med stokker, kalt kavlebru eller klopplegging.

Pilegrimene holdt gjerne sammen i reisefølger, til hjelp og vern for hverandre. Dagsmarsjen kunne strekke seg til tre mil for den som orket å gå så langt. Langs den lange og strabasjose veien lurte mange farer, i form av ransmenn og ville dyr. Men også onde makter, tusser og troll, sykdom og nød var trusler den vandrende kunne bli utsatt for.

Veien var inndelt i "roster" på 8-10 kilometer, med hvilested og fribeite for hestene. Langs veien fantes vertshus og herberger, kanskje ved omtrent hvert annet hvilested. De eldste overnattingsstedene var de enkle, selvbetjente sælehusene. Sporene etter pilegrimene er sparsomme. Andaktskors, pilegrimskapper, hellige kilder og andre markeringer langs veien er i dag skjult i det dunkle. Men tradisjonene om dem har mange steder overlevd og er levende den dag i dag.

Gjennom århundrene som er gått siden pilegrimstrafikken tok slutt, er de gamle veifarene ofte erstattet av nyere veisystemer, terrenget er blitt oppdyrket eller sporene er grodd igjen. Det har vært nødvendig å rette seg etter de endringer som har skjedd, men landskapsrommet som pilegrimene vandret i, er hovedsakelig det samme.

Tilretteleggingen av dagens pilegrimsled har som mål å gi vår tids vandrere

↑ OLAVSKILDE

Leden er merket med trestolper som har en støpejernsplate med logo for pilegrimsleden og en rød malt pil som viser retningen til Nidaros. Kulturminnene er også merket.

et bilde av hva middelalderens pilegrim opplevde på sin ferd mot Nidaros. Ferden går gjennom skog og åpne landskap, langs dokumenterte veifar når disse lar seg bruke. Pilegrimsleden bindes sammen av stedsnavn, minner med religiøst innhold og minner om Olav den Helliges liv og virke.

Langs leden lå det allerede i middelalderen vitnesbyrd om tidligere generasjoners bosetning i form av gravhauger og boplasser fra førkristen tid. Etter at pilegrimsvandringene opphørte er det kommet til nyere kulturminner som ikke eksisterte i middelalderen. Vandringen får et innhold der sammenhengen mellom natur, landskap og kultur trer frem i et historisk perspektiv som spenner over flere tusen år.

Som veivisere for dagens pilegrim er leden merket med enkle trestolper. Disse er satt opp på de steder der leden skifter retning og ved severdigheter.

MIDDELALDERVEIEN TIL RINGERIKE

Olav Haraldsson vokste opp på Ringerike, men hvor han vokste opp er usikkert. Det kan være Bønsnes, Stein eller Frøyshov. Gjennom sagn og tradisjon er det blitt fortalt at Olav den Hellige bygde kirkene på Stein og Bønsnes. Med så mange viktige minner knyttet til Olavstradisjonen kan Ringerike ha vært et mål for pilegrimene. Allmannaveien fra Oslo til Ringerike gikk gjennom Bærum og over Krokskogen. På Krokskogen finnes det flere Olavsminner og sagn tilknyttet Olavstradisjonen.

Men det finnes ingen lokalhistorisk kunnskap, dokumentasjon eller kulturminner som er knyttet direkte til pilegrimshistorie eller pilegrimsvandring i Bærum. Vi har kun ett kulturminne som knytter seg til Olavstradisjonen. Det er syv jettegryter som ligger på toppen av Gommerudfjellet i Lommedalen. De kalles St. Olaven. Sagnet forteller at kong Olav den Hellige red over Kolsåstoppen på vei til Norderhov. På Kolsås kom en hedningekonge etter han. Olav sporte hesten og i ett sprang var hest og rytter over dalen og landet på Gommerudfjellet. Jettegrytene er merker etter hestens hover. Tidligere har det vært ofret penger i den store jettegryten.

Middelalderens kulturlandskap her var preget av et åpent landskap med store beitearealer og avskogete områder. Innslaget av løvskog var større enn nå. I høymiddelalderen på 1300-tallet var det ca 180 gårdsbruk i Bærum. Folketallet økte sterkt fra år 1000 og frem til år 1300. Mange nye gårder ble ryddet, og de største gårdsbrukene ble splittet opp i flere mindre. Tunene lå ofte i klynger og høyt i terrenget. Gårdene lå også i områder som i dag er skog. Åkrene var meget små og lå i skrånende terreng på grunn av lettere drenering. Rideveiene fulgte landskapets tørre høydetrak mellom gårdstunene.

Godt synlig i landskapet var de hvitkalkede steinkirkene på Haslum og Tanum. På den måten synliggjorde kirken sin posisjon allerede på 1100-tallet.

I Bærum er det bevart flere veier og veifar fra oldtiden og middelalderen. Biskop Jens Nielsson visitasberetning fra 1594, gir et godt bilde av en tjoðvei eller allfarvei dengang. Veien lå der også før den tid. Store deler av middelalderleden mellom Oslo og Ringerike er sammenfallende med veien biskopen red. Gårdene og stedene som er beskrevet i visitasberetningen for Bærumområdet er: Fåbro ved Lysaker, Jar, Voll, Grav, Nadderud, Hosle, Haslum kirke, Haslum, Øverland bro, Øverland, Østerskog, Burud, Lommedalen, Lommebro, Jonsrud, Krokskogen, Albukroken, Midtskogtjernet og Langebrumyrene.

Gårdene er der den dag i dag, men tunenes beliggenhet kan ha endret seg i løpet av 400 år.

VANDRINGEN

LYSAKER - HOSLE, CA 5 KM

Mellom Lysaker og Hosle følger leden i store trekk middelalderveien. Veien fra Oslo krysset Lysakerelva ved Fåbro. Det er det eldste kjente brostedet over Lysakerelva, omtalt allerede på 1400 tallet og beskrevet i visitasberetningen fra 1594. Brostedet har vært et sentralt trafikknutepunkt tilbake til middelalderen med veiskille til Lier og til Ringerike. Et litografi fra 1838 av den franske kunstneren Auguste Mayer, gjengir broen i romantiske naturomgivelser med skildring av et dramatisk fossefall. Ved Granfoss har det vært stor sagbrukvirksomhet fra tidlig på 1500-tallet. Senere har det vært en pudder- og stivelsesfabrikk, spikerhammer, dynamittfabrikk, tresliperi og papir- og margarinfabrikk. Granfos Brug ble anlagt i 1869. Broen over demningen ble tatt i en flom i 1987 og stedet har de siste årene vært uten broforbindelse. Midlertidig benyttes den nye gangbroen ovenfor, ved Jar skole.

Leden går videre langs Vollsveien 200 m. Middelalderveien gikk lenger øst, i dagens villahager og har krysset skolegården på Jar skole. Den følger så i middelalderens veispor der Peder Ankers vei går i dag. Leden er merket til høyre i Skogveien, og tar til venstre ved Jarstien og Alfheimveien, videre frem

*Cascade sur le Lysager, à
Faabrôe, pres Christiania
(Fossen ved Lysaker, Fåbro)
Litografi av A. Mayer
1838*

til Jarveien og Jar gård. Jarstien følger der middelalderveien gikk. På nedsiden av tunet til Jar gård er det bevart en kort strekning av en hulvei.

Jar gård ligger fritt og høyt på åskammen med utsikt, slik gårdsnavnet beskriver (Jaren, betyr kant). Gården går tilbake til middelalderen. Det er i dag to 1600-1700-talls hus på tunet. I 1413 testamenterte Olaf Eivindson til kirken, 12 øres part i to eiendommer som tilhørte Jar gård og Skarphaugen, mot at det ble holdt messer for han i domkirken. På 1600-tallet var det stor virksomhet på Jar sag og Jar mølle.

Leden følger Vollsveien videre. Mellom Jar og Grav gård er det meste av middelalderveien borte. På strekningen passerer vi Nedre Voll vei, som var veien frem til tunet på tidligere Nedre Vold gård.

Vi fortsetter Bjerkelundsveien, møter Nordveien, følger denne noen få meter, tar straks av nordvestover, krysser Vestre Almelien og går frem til nedsiden av Capralhaugen sykehjem. Middelalderveien kan sees som en trasé til venstre ved garasjene rett før gangstien. Men leden følger gangstien rett frem, til Capralhaugen. Vi går denne vestover og fortsetter gang- og sykkelveien frem til Grav gård. Steinerskolen holder nå til på gården. Stabburet er ett av de eldste trehus i Bærum, fra 1661. Gården tilhørte Hovedøya kloster i middelalderen og ble krongods etter reformasjonen.

Fra Grav gård har det sannsynligvis gått to middelalderveier, en til Nadderud gård og en til Hosle gård.

Vi følger gangveien forbi driftsbygningen på Grav gård og fortsetter Gamle Grav vei frem til Hosleveien. Herfra ser vi Nadderud gård hvis vi følger blikket i en forlengelse av Gamle Grav vei. Her tar vi av fra den gamle veien og følger Hosleveien, krysser Nadderudveien og fortsetter Hosleveien igjen 500 m frem til Øygaardveien. Så følger vi denne et lite stykke til høyre, deretter noen få meter langs Magnus Blikstads vei og tar av turstien til venstre gjennom et friområde. Vi krysser Rytterfaret og Kalkbrennerveien. Her lå Ommen, en husmannsplass under Hosle, navngitt etter en kalkovn som lå her. Det siste partiet gjennom friområdet er tilsvarende det gamle veifaret mellom Nadderud og Hosle gård.

Fra Hoslebakken går pilegrimsleden gjennom det vakre kulturlandskapet med beitemark og dyrket mark mellom Hoslegårdene og langs Hoslegata frem til Haslum kirke. Dette godt bevarte veipartiet er fredet. Rett ved Hoslegata ligger det en gravhaug oppå fjellet i en villahage. Hosle gård har røtter tilbake til forhistorisk tid. Sommeren 1996 ble det funnet ildsteder og kokegroper nær gårdstunene, datert til jernalderen. Hosle gård lå inn under Laurentiuskirken på 1400-tallet.

HOSLE - HASLUM - ØVERLAND, CA 2,5 KM

Haslum middelalderkirke ble sannsynligvis bygget på slutten av 1100-tallet eller begynnelsen av 1200-tallet. Kirken har vært et viktig mål for reisende som kom langs veien. Dengang var kirken enskipet, men ble noen hundre år senere utvidet til korskirke. I 1853 ble koret ombygget og utvidet med sakristi. Kirken har få bevarte gjenstander fra middelalderen; en treskulptur, Maria med barnet, en døpefont i kalksten og et fire meter langt trerelieff med dyreornamentikk over søndre utgangsdør. En av kirkeklokkene er fra 1200-tallet.

Vi går ut gjennom kirkeporten, følger Kirkeveien ca 500 m til høyre. På venstre side av veien passerer vi Haslum gård (vestre), som sannsynligvis tilhørte Haslum kirke i middelalderen.

Vi vet ikke sikkert hvor middelalderveien har gått mellom Haslum og Øverland gård. Mest sannsynlig har den gått nordover gjennom frukthagen og ned mot Øverlandselva.

I krysset møter vi Gml. Ringeriksvei, den tidligere Kongeveien som ble bygget sent på 1700-tallet av Peder Anker. Leden følger denne ca 500 m, og tar deretter av fra hovedveien, i en sløyfe ned til Øverlandselva og krysser elva over Øverland bro. Kongeveien gikk over broen, som er en godt bevart steinhvelvbro fra 1838. Herfra følger vi jordkanten tilbake til hovedveien. Straks etter tar Murenveien av til høyre og fører oss mot Bærumsmarka.

Kolsås- og Dælivann landskapsvernområde ligger 1,5 kilometer herfra, vestover.

BÆRUMSMARKA, CA 5 KM

Leden følger Murenveien. De første hundre metrene tilsvare veien den gamle Kongeveien. Vi går forbi Øverland-gårdene. Øverland vestre, som er den eldste av gårdene, eies i dag av Det Kgl. Selskapet for Norges Vel. I tilknytning til gården finnes det et arboret (plantefelt) på andre siden av veien med flere utenlandske treslag. På oversiden av arboretet ligger det bevart flere store kalksteinsbrudd og restene av en kalkovn som har tilhørt gården. Middelalderveien har sannsynligvis gått gjennom tunet. Øverland gård er beskrevet i et dokument fra 1347.

Gårdsveien deler seg. Murenveien (bomveien) går til høyre, den gamle Kongeveien fortsetter rett frem.

Vi følger Kongeveien, en rød og blåmerket turvei forbi plassen Svingen, krysser Ankerveien og fortsetter en rød og blåmerket sti til høyre som er skiltet til Muren og Brunkollen. Stien er et gammelt veifar som går gjennom et bratt skogsterreng, og kan være middelalderveien over til Lommedalen. Vi møter Murenveien igjen ved husmannsplassen Mellom.

*Husmannsplassen
Mellom*

Øverland bro

Veimyr

Veimyr

I hogstflaten 100 m vest for Mellom ligger tuftene av middelaldergården Holen skog med tre hustufter og ca 40 røyser datert til 1100-1200-tallet. På samme sted, vest for tuftene er det et gravfelt med gravrøyser fra jernalderen. Leden følger Murenveien videre forbi Øverlandsplassen og Veimyr til Nygård, alle tidligere husmannsplasser. På Veimyr finnes det et navneberg med inrissete initialer og årstall. Den eldste inskripsjonen er: OMSV 1773. Leden er merket gjennom tunet på Nygård, slik den gamle veien gikk, som vi kan se av kart fra 1826. Nygård eies av Bærum kommune og bygningene er nylig restaurert. På baksiden av gården fortsetter leden i en sving til venstre, langs et middelalderveifar som kom østfra. Vi passerer plassen Muren.

Fra Muren følger vi en rødmerket skiløype over Skriverberget og ned til Kleiva i Lommedalen. Skriverberget er et navneberg hvor reisende i århundrer har inrisset sine initialer og årstall. Den eldste synlige inskripsjonen HMS er fra 1786. Stien går ned til beitemarkene ved Kleiva gård i Lommedalen. I området er det rester etter mange kullmiler. Litt lenger vest lå Kullbunden husmannsplass. Kullbrenning til jernverket Bærums Verk, har vært av stor betydning for området her.

LOMMEDALEN, CA 4,5 KM

Leden gjennom Lommedalen byr på et åpent kupert landskap med dyrket mark, beiter og spredt bebyggelse.

Vi følger en bratt grusvei ned til Trulsebråten, en husmannsplass, og videre ned bakken til Annikveien. Ved krysset Annikveien / Skollerudveien ligger Larshavna til høyre, et beitelandskap hvor vi kan finne igjen det gamle veifaret som en autentisk hulvei. Området er rikt på kulturminner med fossile åkerterrasser og et gravfelt med 7 gravrøyser, som bærer navnet Annikhaugen.

Leden er merket utenom Larshavna, langs Skollerudveien 500 m, og tar av Burudveien til høyre opp til Hellerudveien. Hellerudveien overleirer den gamle middelalderveien mellom Larshavna og Kirkeby. Middelalderveien går gjennom tunet på Hellerud gård, og videre gjennom det vakre bakkete landskapet ned mot Kirkebygårdene. Området er i dag golfbane. Hellerud gård er fra middelalderen. I et dokument fra 1336 kan vi

*Middelalderveien
Larshavna i Lomme-
dalen*

lese at munkeordenen Barfotbrødrene solgte to øresbol i gården Hellerud til Mariakirken. Prisen var 1 blakk hest, 1 pund rugmel og 1/2 pund malt. Bærum Golfklubb driver kafé i hovedhuset, så her er det mulighet for en rast.

Fra veikrysset ved grensen mellom Kirkebygårdene merkes leden rett opp åsen, følger deler av den bevarte hulveien, dreier til høyre og går opp til ova-
rennet av hoppbakken og frem til Solhaug.

Navnet Kirkeby kan bety at det engang har ligget en kirke her. Pilegrimsleden går forbi gravhaugen, nord for tunet på Øvre Kirkeby gård og ned til Kirkebyveien. Leden krysser elva Lomma. Hvor middelalderveien opprinnelig har gått fra Kirkeby gård til Johnsrud gård vet vi ikke med sikkerhet. Biskop Jens Nielsson krysset elven over Lomme bro. Av gamle kart ser vi brostedet inntegnet litt lenger nord enn der broen ligger i dag.

Men leden følger i dag Kirkebyveien, Bjerkeveien og Gamleveien frem til Øvre Jonsrud gård.

KROKSKOGEN TIL LANGEBRUTJERN, CA 4,5 KM

Vi forlater Lommedalen og tar fatt på Krokskogen. Leden går gjennom tunet på Øvre Jonsrud gård. Jonsrud er den siste gården biskop Jens Nielsson beskriver før han rir innover Krokskogen. Under reformasjonen var gården kirkegods og ble krongods til midten av 1600-tallet. Senere ble gården skyssstasjon. Den Bergenske Kongevei ble anlagt her på slutten av 1790-tallet. Kongeveien over Krokskogen og ned til Sundvollen ble en turistattraksjon.

Fra Jonsrud følger vi Kongeveien opp Granbakken og Løytansbakken, ca 1,5 km. Midt i bakken tar leden av vestover langs en traktorvei. Etter ca 500 m tar vi av nordvestover langs en rødmerkete skiløype og følger i sporene til middelalderveien ca 1,5 km. Så gjør veien en sving til høyre ved Albukroken, og vi kommer opp på en driftsvei. Leden krysser veien og følger den rødmerkede skiløypa opp bakken. Etter ca 150 m krysser den Rognliveien, en grusvei, fortsetter rett frem i rødmerket skiløype gjennom skogen ca 500 m langs det gamle veifaret her. Så møter vi igjen Kongeveien (Gml. Ringeriksvei) og følger denne ca 500 m frem til Langebrutjern. Her går vi over Amtsbrua, en steinhvelvbro fra 1807. Broen ble restaurert sommeren 1995. Den markerer grensen mellom Akerhus og Buskerud fylke og Bærum og Hole kommune.

Amtsbrua

KULTURMINNER

HASLUM KIRKE

Haslum kirke ligger ved middelalderveien, i forlengelse av Hoslegata på andre siden av Gml. Ringeriksvei. Kirken er sannsynligvis fra overgangen 1100-1200-tallet. Bygningen er oppført i romansk stil med 150 cm tykke murer og med et rektangulært skip på 18 x 8,5 m og et smalere kor. Koret var opprinnelig mindre enn nå. På slutten av middelalderen ble den utvidet med sidearmer til en korskirke. Omkring reformasjonen ble kirkespiret bygget. I 1853 ble koret ombygget og utvidet med et sakristi. Kirken har få bevarte gjenstander fra middelalderen. Det er fragmenter av en døpefont i kalkstein. Et fire meter langt trerelieff med dyreornamentikk henger over søndre utgangsdør. Det er rikt utskåret med motiv som viser en rekke av kjempe dyrefigurer. I hver ende er det et gapende dragehode. På baksiden er det innskåret et øye og et øre. En Mariafigur med barnet på armen, utskåret i bjerk, er fra midten av 1200-tallet. En annen treskulptur kjent som St. Nicolas, er fra midten av 1200-tallet. Skulpturene er over 1 m høye. St. Nicolas-skulpturen og et røkelseskar fra middelalderen befinner seg på Oldsaksamlingen. En av kirkeklokkene er fra 1200-tallet. Den har innskriften: AVE MARIA GRACIA PLENIA SALVE "Vær hilset Maria, full av nåde".

På 1600-1700-tallet fikk kirken ny altertavle, prekestol og døpefont. Interiøret i dag er fra 1924. Takmaleriet er utført av Axel Revold.

Haslum kirke

Detalj fra trerelieffet under.

Illustrasjon av det fire meter lange trerelieffet i Haslum kirke.

MIDDELALDERGÅRDEN HOLEN SKOG

I Bærumsmarka ca 100 m vest for husmannsplassene Holen og Mellom ligger tuftene av en middelaldergård rett ved stien. Her er tuftene etter 3 stolpehus, et langhus på 35 x 8 m med hjørnet av tuften en meter vest for stien. Tuften har flere tverrgående skiller. Den andre tuften er 16 x 6 m og er todelt. Den

Gravrøys Holen gård

tredje tuften er 9 x 6 m. Rundt gården er det registrert ca 40 røysen og flere åkerterrasser nær husene. Røysene sydvest i området er sannsynligvis gravrøysen. Avstanden mellom røysene er så liten at det har vært vanskelig å dyrke jorden mellom dem. I 1988 ble det funnet et tykt kullag i den største av tuftene. Det betyr at huset har brent ned. Brannlaget er radiologisk datert til år 1165 - 1270 e. Kr. Sannsynligvis har gården eksistert flere hundre år før dette, altså i vikingtiden, år 800 - 1050 e. Kr.

KALKBRENNING - EN VIKTIG NÆRINGSVEI

I middelalderen var kalkstein fra Asker og Bærum ettertraktet til bygging av kirker og klostre og andre monumentale bygg av stein. Kalkstein ble brent i enkle ovner, eller miler hvor stein og ved ble lagt lagvis i en haug. Brent kalk ble brukt til mørtel og puss ved bygging av steinmurer. Haslum, Tanum og Asker middelalderkirker kirke var murt og pusset med hvit kalk. Et dokument skrevet av Kong Magnus Eiriksson i 1336 viser at flere kalkovner i Bærum var i bruk på den tiden.

På 1600-tallet ble kalkbrenning en viktig næringsvei for bøndene. Store mengder kalk ble levert til bygging av Akershus festning, Christiania by, til byene langs Oslofjorden og til Sverige og Danmark.

På 1870 tallet ble kalkbrenning stor industri. Donato Brambani hadde tre store fabrikkovner i kontinuerlig drift i Sandvikaområdet.

Kalkovnen på Slependen er en industriovn, ett av Bærums viktigste industrielle kulturminner fra tidlig på 1900-tallet. Den er stort sett intakt. Med nedleggelsen av ovnen ca 1940 ble det slutt på en mangeårig tradisjon med kalkbrenning.

Vest for arboretet ved Øverland gård, finnes det rester etter en gårds-kalkovn, og flere kalksteinsbrudd.

KOLSÅS- OG DÆLIVANN LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Området ligger ca 1,5 km vest for Haslum kirke og Øverland gård, under Kolsåstoppen. Det er et landskapsvernområde med gårdstun, jordbruksarealer, beiter og skogområder rundt Dælivann. Området er lunt og vannrikt med kalkholdig jord. Tettbebyggelsen ligger nær opp til. Her er et yndet sted for ridende og turgåere og for ekskursjoner av forskjellig art. En skiltet kultur- og natursti på ca 3 km går rundt Dælivannet, gjennom skog, jorder og beitemark.

Skotta og Dalbo naturreservat har blandingsskog og edel-lauvskog og et rikt fugleliv.

Landskapet er meget rikt på kulturminner fra flere epoker. På Dalbo gård er det et stort helleristningsfelt fra bronsealderen og jernalderen. Det er 8 felt med motiver av skipsfigurer, kretstegn, fotsåler og skålgroper. Nordvest for Knabberud finnes det gravhauger og et kalksteinsbrudd.

På Ringi gård er det en restaurert kalkovn.

På Kolsåstoppen er det 4 bygdeborger. Rester av murverk er bevart. De har bestått av treverk og stein, forhøyet med en palisade. De kan ha vært brukt til bo, kult eller samlingsplass. Bygdeborgene er datert til yngre romersk jernalder / folkevandringstiden, år 200 - 600 e. Kr.

Fleskum gård er den mest kjente av gårdene her, fordi eliten av Norges billedkunstnere, Erik Werenskiold, Christian Skredsvig, Eilif Petersen, Gerhard Munthe, Kitty Kielland og Harriet Backer tilbragte sommeren 1886 her. Stemningsmaleriet med nyromantikken slo ut i full blomst med berømte nasjonale verk som: «Gutten med seljefløyten» av Chr. Skredsvig, «Sommernatt» av Eilif Petersen og «Sommernatt» av Kitty Kielland, alle malt ved Dælivannet. «Fleskummalere» er blitt et begrep i norsk kunsthistorie.

Kalkmaleri i Tanum kirke

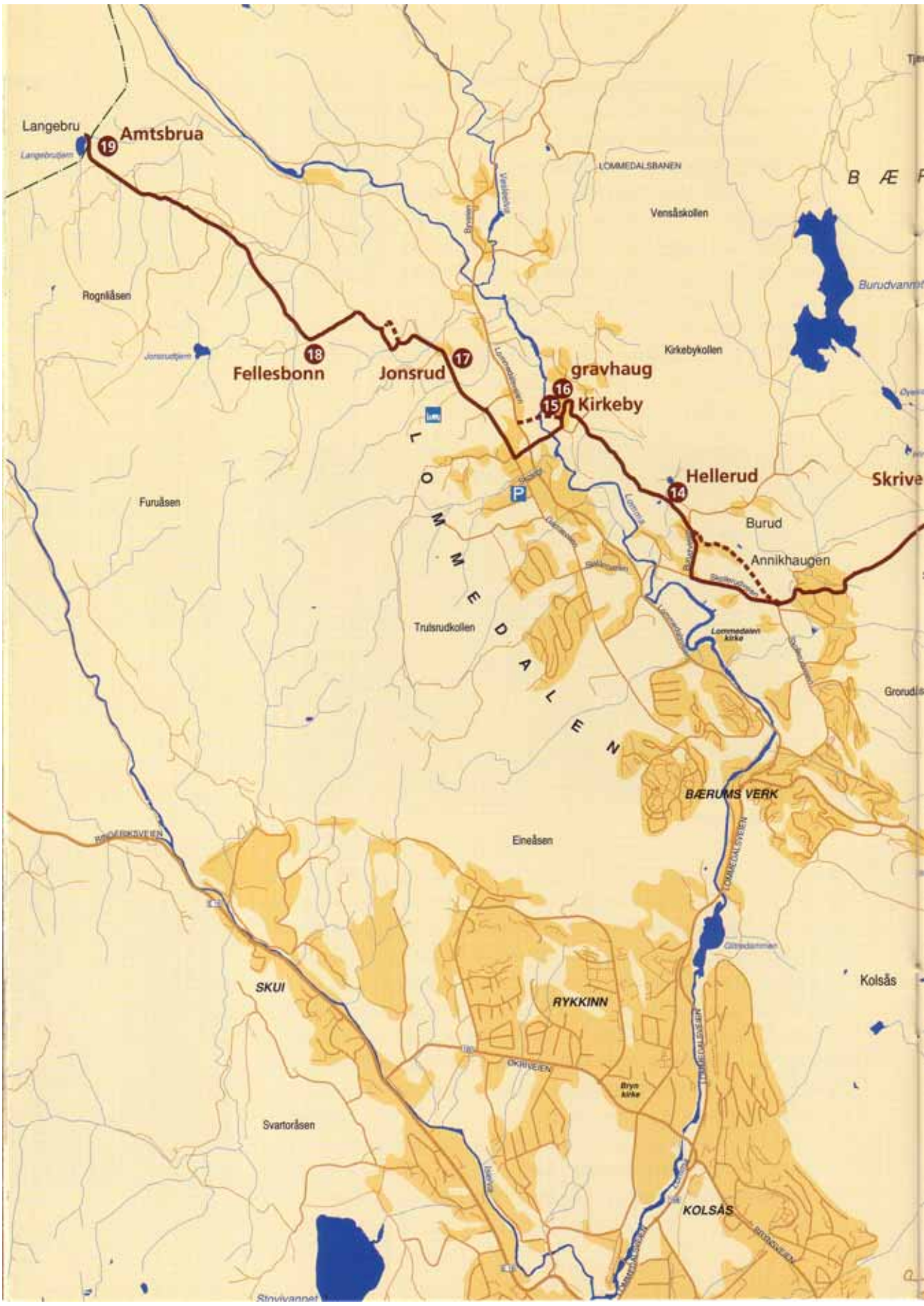
TANUM KIRKE

Tanum kirke ligger vest i Bærum, langs middelalderveien som gikk til Asker kirke og videre til Lier. Den ligger på Tanumplatået i det vakre kulturlandskapet med flere stor gravhauger fra eldre jernalder på begge sider av veien. Det er den andre av Bæruns vakre middelalderkirker, bygget i romansk stil og er datert til ca år 1150. Den middelalderste steinkirken utgjør koret og østre del av skipet. Kirketypen har forbilder i angelsaksiske kirkebygg. Kirkeskipet var opprinnelig 12,3 m langt og 9,3 m bredt. Koret var 6,3 m langt og 7 m bredt. Kirken hadde takrytter, men ikke sakristi eller våpenhus. Kirken er dekorert med kalkmalerier fra 1300-tallet. De er av de eldste bevarte kalkmaleriene vi har i Nord-Europa.

Kirken har flere gjenstander fra middelalderen. Tre skulpturer av tre er i behold, en Kristusfigur (et krusifiks) fra 1100-tallet, en stående Mariafigur fra 1300-tallet og en sittende Mariafigur fra 1200-tallet kan ha tilhørt kirkens hovedalter.

Tanum kirke

Langebru
Langebruåsen
19 **Amtsbrua**

LOMMEDALSBRANEN

Rognåsen

Jonsrudåsen
18 **Fellesbonn**

17 **Jonsrud**

16 **gravhaug**

15 **Kirkeby**

14 **Hellerud**

Furuåsen

L
O
M
M
E
D
A
L
S
V
E
I
E
N

Trutsrudkollen

Burud

Annikhaugen

BÆRUMS VERK

Eineåsen

SKUI

RYKINN

Svartoråsen

OKRIVEIEN

Byns åske

KOLSAS

Kolsås

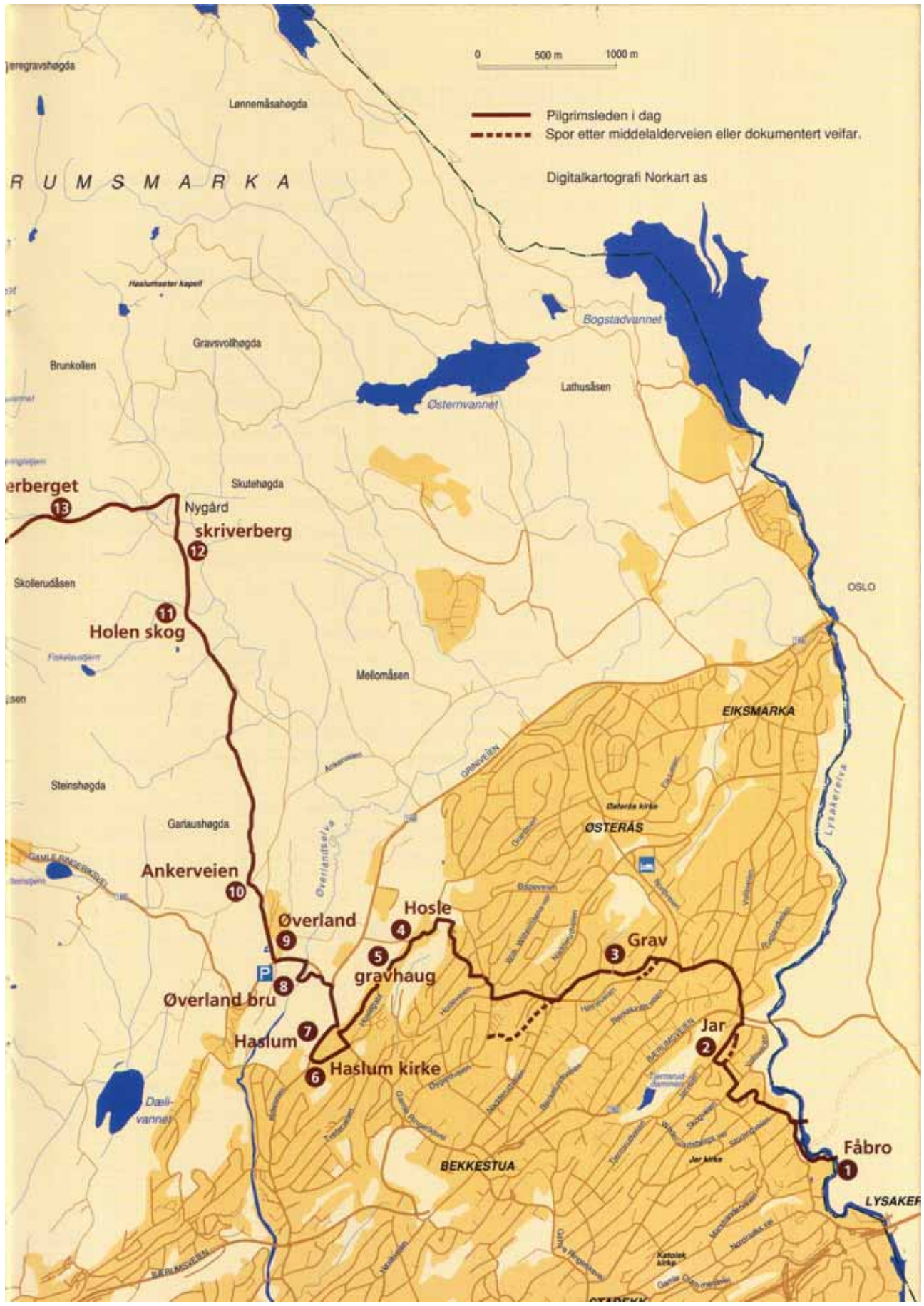
Stuvannet

B
Æ
F

Burudvannet

Skrive

Grovdal

0 500 m 1000 m

- Pilgrimsleden i dag
- - - Spor etter middelalderveien eller dokumentert veifar.

Digitalkartografi Norkart as

R U M S M A R K A

erberget 13
Holen skog 11
Nygård skriverberg 12

Ankerveien 10
Øverland 9
Øverland bru 8
Haslum 7
Haslum kirke 6

Hosle 4
gravhaug 5

Grav 3
Jar 2

Fåbro 1
LYSAKEF

Lannemåshøgda

Haslumster Kapell

Gravvollhøgda

Brunkollen

Bogstadvannet

Østervannet

Lathusåsen

Skutehøgda

Mellomåsen

OSLO

EIKSMARKA

ØSTERÅS

Gariaushøgda

Hosle

Grav

Øverland bru

gravhaug

Jar

Fåbro

BEKKESTUA

Haslum

Haslum kirke

Jar

LYSAKEF

Severdigheter langs leden

1. FÅBRO

Det eldste brostedet vi kjenner til over Lysakerelven. Brostedet er nevnt i J. N. visitasberetning fra 1594 og i middelalder-dokumenter fra 1400-tallet

2. JAR GÅRD

(merket med stolpe)

Gårdstun med to 1600-1700-tallshus. Gårdsnavnet går tilbake til middelalderen eller tidligere og er nevnt i J. N. visitasberetning fra 1594.

3. GRAV GÅRD

(merket med stolpe)

Steinerskolen i Bærum holder til på Grav gård. Tunet er bevart og utvidet med to skolebygg. Her er et stabbur fra 1661. Våningshuset og drengestuen fra 1805 er ombygget etter tegninger av Arnstein Arneberg. Gården tilhørte hovedøya kloster i middelalderen og er nevnt i J. N. visitasberetning.

4. HOSLE GÅRD

(merket med stolpe)

Det er i dag tre Hoslegårder. Tunene ligger nær hverandre med middelalderveien mellom dem. Gården er nevnt i J. N. visitasberetning. Sommeren 1996 ble det funnet ildsteder og kokegroper datert til jernalderen.

5. GRAVHAUG

(merket med stolpe)

Belliggende i villahage tett inntil Hoslegata, middelalderveien til Haslum kirke, dateres til bronsealder/jernalder.

6. HASLUM KIRKE

(merket med stolpe)

Middelalderkirke bygget på slutten av 1100-tallet eller beg. av 1200-tallet.

7. HASLUM GÅRD

(merket med stolpe)

Gården var kirkegods under Haslum kirke og har sannsynligvis tilhørt kirken også i middelalderen. Haslum gård er beskrevet i J. N. visitasberetning fra 1594.

8. ØVERLAND BRO

(merket med stolpe)

Steinhvelvbro over Øverlandselven, fra 1838. Broen var en del av Den Begenske Kongevei som ble anlagt her på 1790-tallet. Øverland bro er nevnt i J. N. visitasberetning.

9. ØVERLAND GÅRD

(merket med stolpe)

Gården er beskrevet i middelalderdokumenter og i J. N. visitasberetning fra 1594. Vestre Øverland gård som er den eldste av Øverlandsgårdene eies i dag av Det Kgl. Selskapet for Norges Vel.

10. ANKERVEIEN

Veien ble anlagt på 1790-tallet som privat driftsvei av Peder Anker, mellom Maridalen- Fossum- og Bærums Verk. Ankerveien er fredet 1 km, mellom Stein gård og Murenveien.

11. HOLEN SKOG *(merket med stolpe)*

Gravfelt og gårdsanlegg med tre hustuffer datert til middelalder eller vikingtid. Ett av husene er et stolpehus 35 x 8 m. Det er ca 40 røyser på området, noen gravrøyser, og flere åkerterrasser.

12. SKRIVERBERG VED VEIMYR *(merket med stolpe)*

Et navneberg med innrissede initialer og årstall. Den eldste inskripsjonen er fra 1773.

13. SKRIVERBERGET *(merket med stolpe)*

Berget har mange initialer og årstall som er risset inn av veifarende som gikk forbi. Det eldste er fra 1786.

14. HELLERUD GÅRD *(merket med stolpe)*

Tre av de gamle husene på gårdstunet er bevart og eies i dag av Bærum Golfklubb. Gården er beskrevet i middelalderdokumenter.

15. KIRKEBY GÅRD *(merket med stolpe)*

Navnet kan tyde på at det engang har stått en kirke her, men det er til nå ikke funnet spor etter den. En tydelig hulvei går nær tunet på gården.

16. GRAVHAUGEN PÅ KIRKEBY *(merket med stolpe)*

Nord for tunet på Øvre Kirkeby gård, nær hulveien, ligger en gravhaug fra bronsealder – jernalder.

17. JONSRUD GÅRD

Jonsrud gård var kirkegods under reformasjonen og gjestgiveri og skyssstasjon på 1600-tallet. Gården er nevnt i J. N. visitasberetning fra 1594.

18. FELLESBONN

En av de mange hundre kullmilene på Krokskogen som produserte trekull til masovnen på Bærums Verk.

19. AMTSBRUA *(merket med stolpe)*

En steinhvelvbro fra 1807, anlagt som en del av Den Bergenske kongevei. Broen markerer grensen mellom Buskerud og Akershus amt. Den ble restaurert i 1995.

Skriverberget

ANDRE SEVERDIGHETER

BÆRUMS VERK

En av Norges eldste og best bevarte masovner for smelting av jernmalm, ble bygget på Bærums Verk i 1662. Jernverket ble nedlagt i 1874 og støperiet på 1960 tallet. Hundre år senere var Bærums Verk det største tettstedet i Bærum. I dag er de gamle husene i Verkgaten restaurert. Arbeiderboligene og den fredede hovedbygningen fra 1765 huser nå verksteder og butikker. Her er Norges eldste vertshus fra 1640 og et ovnsmuseum.
Telefon informasjonskontoret: 67 13 00 18

HENIE-ONSTAD KUNSTSENTER

Norges største museum for moderne kunst. Samlingen er en donasjon fra Sonja Henie og hennes mann Niels Onstad. Den består av mer enn 7000 verk, med verk av Picasso, Matisse, Beuys og Christo. Kunstsenteret har den størst Cobra-samlingen i verden. Senteret er omgitt av en vakker skulpturpark.
Informasjonstelefon: 67 54 29 30

LOMMEDALSBANEN

Lommedalsbanen er et jernbanemuseum hvor man kan kjøre tog med gamle vogner og lokomotiv. Den ligger i Tolverudveien, innerst i Lommedalen.
Informasjonstelefon: 67 56 26 60

KALKOVNEN PÅ SLEPENDEN

Kalkovnen fra 1914 er et av Bærums viktigste industrielle kulturminner i dette århundret. Ovn er en sjaktovn og er den eneste bevarte industriovnen i Asker og Bærum. Her ble det produsert brent kalk til mørtel og puss. I toppen av ovnen er det en utstilling om kalkbrenning fra middelalderen og frem til i dag. Det er omvisning i sommerhalvåret for grupper.
Informasjon Kommunegården i Sandvika telefon: 67 50 40 69

Kalkovnen på Slepden

Overnatting

Langs leden:

Eikeli Gjestehus

Nordveien 39, Eikmarka

Hendv. tlf: 67 14 23 34

Lommedalen Feriehus

v/ Kroeskogen

Hendv. Omberg tlf: 67 56 04 64

Andre:

Rica Hotel Oslofjord

Sandviksveien 184, Sandvika

Tlf: 67 54 57 00

Scandic Hotel

Drammensveien 507, Hovik

Tlf: 67 12 17 40

Spisesteder langs leden

Bærum Golfklubb (kafé)

Hellerud Gård i Lommedalen

Publikumsinformasjon:

Bærum Kommune, informasjonsknatten

Kommunegården, Arnold Haukelandsplass 10

Tlf: 67 50 40 69

kl. 8 – 16 (sommertid kl. 8 – 15)

